

a&ofondsgrafimediabranche

Grafimediabranche
Economische ontwikkeling
Rapportage over 2017

**Grafimediabranche
economische ontwikkeling
rapportage over 2017**

Colofon

Opdrachtgever: a&ofondsgrafimediabranche

Uitvoering en uitgave: GOC

Auteur: Drs. Jos Teunen

© GOC, maart 2018

Contactgegevens:

GOC

Postbus 347, 3900 AH Veenendaal

Telefoon: 0318 - 539.111

E-mail: info@goc.nl

Internet: www.goc.nl

Bronvermelding:

“Grafimediabranche economische ontwikkeling rapportage over 2017. GOC, Veenendaal, maart 2018.”

De informatie in deze publicatie is volledig gebaseerd op officiële bronnen uit CBS Statline, UWV Databank en publicaties, en GOC survey onderzoek onder grafische bedrijven. Bij alle cijfers zijn de bronnen vermeld. Alle informatie is met de grootste zorgvuldigheid verzameld, bewerkt en gepresenteerd. Overname van gegevens uit deze publicatie is toegestaan onder vermelding van “Bron: *Grafimediabranche economische ontwikkeling rapportage over 2017. GOC, Veenendaal, maart 2018*”. Bronvermelding is verplicht.

Inhoud

Samenvatting	7
1. Bedrijven	9
2. Oprichtingen, fusies en overnames en faillissementen	11
3. Werkgelegenheid en werkloosheid	12
4. Omzet	13
5. Import en export	15
6. Producentenprijzen	19
7. Resultatenrekening en Balans en kengetallen	20
8. Investerings	24
9. Conjunctuurbeeld ondernemers	25
9.1 Productieverloop	26
9.2 Bezettingsgraad	27
9.3 Productiecapaciteit	28
9.4 Omzet	29
9.5 Orderontvangst	30
9.6 Belemmeringen	31
9.7 Concurrentiepositie	32
9.8 Economisch klimaat	33
9.9 Winstgevendheid	34

Samenvatting

De cijfers in deze rapportage kunnen ingedeeld worden naar de volgende vier hoofdonderwerpen:

1. De samenstelling en ontwikkeling van het aantal bedrijven en de werkgelegenheid (H. 1 t/m 3);
2. De ontwikkeling van de omzet en de prijzen (H. 4 t/m 6);
3. De financiële resultaten en investeringen (H. 7 en 8);
4. Het beeld dat ondernemers hebben van de economische conjunctuur (H. 9).

1. Bedrijven en werkgelegenheid

Het totaal aantal bedrijven en de totale werkgelegenheid nemen al langere tijd af en de verwachting is dat dit ook in 2018 het geval zal zijn. De teruggang is het grootst onder de middelgrote en grotere bedrijven, waardoor de gemiddelde bedrijfsgrootte eveneens afneemt. Het aantal eenmanszaken is redelijk stabiel. De teruggang in bedrijven dan wel vestigingen vindt, met uitzondering van Zeeland, in alle provincies plaats. Verhoudingsgewijs vindt de teruggang het sterkst plaats in de provincies Utrecht, Flevoland en Drenthe. Het aantal nieuw opgerichte bedrijven, voornamelijk eenmanszaken, is eveneens sterk teruggelopen. Tijdens de ergste jaren van de economische crisis, 2010-2013, nam het aantal fusies en overnames sterk toe. In 2017 is dit weer tot een veel lager niveau teruggezakt. De werkgelegenheid onder zowel werknemers als zelfstandigen loopt eveneens terug. Het aandeel zelfstandigen binnen de totale werkgelegenheid neemt toe. De werkloosheid binnen de branche daalt inmiddels snel. Enerzijds omdat de instroom in de WW terugloopt, anderzijds omdat een groot deel van de instroom inmiddels geen aanspraak meer op de WW kan maken. Uit UWV-rapportages blijkt dat 31,3% van de uitstroom uit de WW in 2016 werkherleving als reden had en 39,7% het bereiken van de maximale duur. Wel vinden door het aantrekken van de arbeidsmarkt werklozen weer gemakkelijker een baan. Het werkloosheidspercentage is daarmee een stuk lager geworden, maar nog wel 2,5 à 3 maal zo hoog als het landelijk gemiddelde.

2. Omzet en prijzen

De omzet in 2017 valt lager uit dan in 2016 toen sprake was van een opleving. De omzet over de maanden ligt in 2017 voortdurend onder het niveau van 2016. Vooral de binnenlandse omzet daalt. De buitenlandse omzet was in 2016 uitzonderlijk hoog. In 2017 is deze ook nog hoog maar toch iets minder dan in 2016. Ruim een derde van de export bestaat uit doorvoerhandel, maar ook de export van in Nederland geproduceerde goederen is in 2016 sterk gegroeid en in 2017 ook nog behoorlijk hoog. De belangrijkste handel landen zijn Duitsland, België en het Verenigd Koninkrijk. Duitsland wordt voor de import en export van grafische goederen belangrijker, het Verenigd Koninkrijk minder belangrijk. Voor de import van drukwerk uit het buitenland worden Polen en Denemarken belangrijker. De import uit China wisselt per jaar, maar lijkt niet veel sterker te worden. Voor de uitvoer van drukwerk wordt België minder belangrijk, maar staat nog wel op de eerste plaats. Duitsland dat op de tweede plaats staat wordt juist belangrijker. Een Belangrijk deel van de import én de export bestaat uit boeken. Ook op de binnenlandse markt zit de verkoop van fysieke boeken weer in de lift.

De prijzen voor drukwerk staan onder druk, terwijl die voor papier en karton juist in de lift zitten. Dit betekent dat de bruto marge van drukkerijen tevens onder druk staat.

3. Financiële resultaten en investeringen

De netto winstmarge die berekend is op brancheniveau op basis van de posten uit de resultatenrekening en de balans over alle grafische bedrijven is in 2016 3,5% geweest. De jaren daarvoor was dit met uitzondering van 2014 nog veel lager. In 2013 was de netto winstmarge zelfs

negatief. Nog niet bekend is of de wat betere score in 2016 zich heeft doorgezet in 2017. De investeringen in het machinepark is door de economische crisis sterk teruggelopen. Dit geldt zowel voor het totaal binnen de branche als voor het gemiddelde bedrag per bedrijf. Het totaal aan investeringen in computerapparatuur varieerde in de afgelopen jaren, maar groeide wel duidelijk als gemiddelde bedrag per bedrijf.

Als investeringsmotief vindt er een verschuiving plaats van uitbreiding naar vervanging van apparatuur. Investeringsmotieven met als doel efficiencyverbetering liepen tussen 2012 en 2017 terug, maar was in 2017 weer even hoog als in 2011.

4. *Conjunctuurbeeld ondernemers*

Op negen onderwerpen wordt een indruk van de conjunctuur in de branche gegeven op basis van het beeld dat ondernemers daarvan hebben. Per kwartaal wordt over 2016 en 2017 hun mening over deze onderwerpen in beeld gebracht. Meest opvallend bij alle negen onderwerpen is dat de grootste groep bestaat uit ondernemers die aangeven dat de omstandigheden voor hun bedrijf niet zijn veranderd. Het gevoel dat de economie in Nederland sterk in de lift zit wordt dus binnen de grafimedia niet zo gevoeld.

Over de bezettingsgraad, de productiecapaciteit en de ervaren belemmeringen treden er over de vier kwartalen in elk jaar veel minder verschillen op dan over het productieverloop, de omzet en de orderontvangst. Dat is verklaarbaar omdat de omzet ook structureel sterk wisselt over de kwartalen en maanden van het jaar. Kwartalen zouden dan ook in eerste instantie vergeleken moeten worden met overeenkomstige kwartalen van eerdere jaren. Het grilliger beeld bij productieverloop, omzet en orderontvangst is dus een natuurlijk patroon. Verder komt het patroon bij productieverloop, omzet en orderontvangst ook onderling sterk overeen, en dat is ook volgens verwachting. Vergeleken met 2016 zijn de scores in 2017 op deze productie-indicatoren net iets minder hoog. Daarmee bevestigen de ondernemers het beeld dat op basis van de harde cijfers is ontstaan. De bezettingsgraad bij grafische bedrijven ligt volgens de ondernemers tussen 70 en 75%. In het derde kwartaal van 2017 verbeterde de bezettingsgraad, maar deze verbetering zette in het laatste kwartaal niet door. Steeds meer bedrijven hebben moeite hun productiecapaciteit goed af te stemmen op hun orders. Dit probleem doet zich vooral in het laatste kwartaal sterk voor. In 2017 had 35% van de bedrijven het laatste kwartaal een té grote dan wel een té kleine productiecapaciteit.

De belemmeringen die bedrijven begin 2018 ervaren nemen toe ten opzichte van begin 2017. Snelle stijger daarbij is het gebrek aan arbeidskrachten. Begin 2017 meldde nog geen enkel bedrijf dit als hun belangrijkste belemmering, begin 2018 is dit 12% van de bedrijven. Als belangrijkste belemmering wordt nog steeds, en in toenemende mate, onvoldoende vraag uit de markt genoemd (29%). Bedrijven hebben minder moeite met hun concurrentiepositie. Alleen in het eerste kwartaal van 2017 vond een groter deel van de ondernemers dat deze verslechterde tegenover verbeterde. In de loop van 2017 wordt dit beeld echter veel positiever.

Dat 2017 minder goed scoort dan 2016 is tenslotte ook af te lezen in het oordeel over de winstgevendheid van de onderneming. Rond de 60 procent vindt dat dit gelijk gebleven is, maar een kwart vindt dat deze verslechterd is versus zo'n 15% dat deze verbeterd is. Alleen het laatste kwartaal van 2017 is iets beter, maar vergeleken bij het laatste kwartaal van 2016 toch een stuk minder. En deze laatste vergelijking is weer meer zeggend dan de vergelijking met eerdere kwartalen in 2017.

1. Bedrijven

Het totaal aantal bedrijven in de branche daalt al jaren en de verwachting is dat deze trend zich ook in 2018 zal doorzetten. De daling wordt voornamelijk veroorzaakt door het verminderen van het aantal bedrijven met personeel in dienst. De daling is zowel bij het kleinbedrijf als bij het midden- en grootbedrijf te zien. Het aantal eenmanszaken is tijdens de economische crisisjaren redelijk stabiel gebleven. Hierdoor neemt het aandeel van de eenmanszaken ten opzichte van het totaal ieder jaar verder toe. In 2007, een jaar vóór het begin van de economische crisis, was het aandeel eenmanszaken 44%, begin 2018 is dit aandeel gegroeid naar 56%.

Het totaal aantal bedrijven daalde tussen 2007 en 2018 met een kwart (-24%). Het aantal bedrijven groter dan één werkzame persoon (wp) daalde met 40%. Naar verhouding vond de grootste daling plaats bij de 100+bedrijven (-56%), direct gevolgd door de middenbedrijven (beide -50%) en in mindere mate was dit het geval bij het kleinbedrijf (-35%). Doordat er verhoudingsgewijs meer daling plaatsvindt onder de grote(re) bedrijven wordt de gemiddelde bedrijfsgrootte binnen de branche ook kleiner. Deze gemiddelde bedrijfsgrootte hebben we op twee verschillende manieren berekend. De eerste manier door het totaal aantal werkende personen te delen door het totaal aantal bedrijven inclusief eenmanszaken. Deze berekening laat een daling van de gemiddelde bedrijfsgrootte zien van 9,3 wp in 2007 naar 6,9 wp in 2017.

Daarnaast hebben we een berekening gemaakt waarbij de eenmanszaken buiten beschouwing zijn gelaten. Dit geeft een reëler beeld van de gemiddelde bedrijfsgrootte in een branche. De gemiddelde bedrijfsgrootte daarvan was in 2007 15,7 wp en in 2017 14,0 wp per bedrijf.

Tabel 1 - Bedrijven per 1 januari

Jaar	Totaal	Eenmanszaak	Kleinbedrijf	Middenbedrijf		Grootbedrijf
		1wp	2-9wp	10-49wp	50-99wp	100+wp
2007	4.040	1.765	1.575	575	80	45
2008	4.080	1.860	1.555	555	70	45
2009	4.060	1.870	1.535	535	75	45
2010	3.835	1.740	1.505	490	65	40
2011	3.715	1.650	1.500	485	50	30
2012	3.730	1.740	1.475	430	50	30
2013	3.595	1.750	1.370	390	55	30
2014	3.485	1.765	1.280	370	40	30
2015	3.320	1.715	1.200	345	35	20
2016	3.235	1.705	1.135	315	40	20
2017	3.195	1.735	1.090	295	40	20
2018	3.080	1.710	1.025	285	40	20

Bron: CBS Statline 15-3-2018

© GOC 2018

Vestigingen

Uitsplitsing van het aantal bedrijven naar provincie wordt niet gedaan op basis van het bedrijvenbestand, maar op basis van bedrijfsvestigingen. Doen we dit niet dan wordt alleen de vestigingsplaats van het hoofdbedrijf c.q. de Holding geteld. Bij vestigingen worden de verschillende vestigingen van één bedrijf apart naar locatie geteld. In tabel 2 worden per provincie het aantal vestigingen in 2007 en 2017 weergegeven. Dit betreft het jaar vóór de economische crisis vergeleken met het meest recente jaar waarover CBS tellingen geeft. Vervolgens hebben we voor beide jaren het aandeel van elke provincie in het totaal aantal vestigingen in Nederland berekend, en de daling van het aantal en percentage vestigingen per provincie.

De provincies met de meeste vestigingen zijn Noord- en Zuid-Holland, daarna Noord-Brabant en Utrecht. Het zijn tevens de provincies waar de meeste vestigingen zijn verdwenen. Naar verhouding is de teruggang het grootst geweest in de provincies Utrecht, Flevoland en Drenthe (-29%). Zeeland is de enige provincie waar 5 vestigingen zijn bijgekomen. De teruggang is daarna in Overijssel het kleinst geweest (-3,8%). In totaal is in de afgelopen tien jaar 20% van alle grafische vestigingen in Nederland verdwenen.

Tabel 2 - Vestigingen naar provincie

Provincie	Vestigingen		Aandeel		Mutatie 2007-2017	
	2007	2017	2007	2017	N	%
Groningen	135	115	3,1%	3,4%	-20	-14,8%
Friesland	145	115	3,4%	3,4%	-30	-20,7%
Drenthe	105	75	2,4%	2,2%	-30	-28,6%
Overijssel	260	250	6,1%	7,3%	-10	-3,8%
Flevoland	85	60	2,0%	1,8%	-25	-29,4%
Gelderland	520	430	12,1%	12,6%	-90	-17,3%
Utrecht	390	275	9,1%	8,1%	-115	-29,5%
Noord-Holland	855	645	19,9%	18,9%	-210	-24,6%
Zuid-Holland	815	635	19,0%	18,6%	-180	-22,1%
Zeeland	65	70	1,5%	2,1%	5	7,7%
Noord-Brabant	655	530	15,3%	15,6%	-125	-19,1%
Limburg	260	205	6,1%	6,0%	-55	-21,2%
Totaal	4.290	3.405	100%	100%	-885	-20,6%

Bron: CBS Statline 15-3-2018

© GOC 2018

2. Oprichtingen, fusies en overnames en faillissementen

Oprichtingen

Het totaal aantal oprichtingen van nieuwe bedrijven is in de afgelopen tien jaar sterk teruggelopen en bestaat voornamelijk en in toenemende mate uit startende eenmanszaken. In 2017 bestond 88% van de oprichtingen uit eenmanszaken terwijl dit in 2007 nog 71% was. Het aantal oprichtingen is in verhouding tot het totaal aantal bedrijven ongeveer gehalveerd, van 7,3% in 2007 naar 3,8% in 2017.

Fusies en overnames

Het aantal fusies en overnames is door de economische crisis sterk toegenomen. De stijging is het grootst geweest bij het middenbedrijf (20-99wp). Vóór de crisis lag het percentage fusies en overnames onder het middenbedrijf onder één procent. Vanaf 2010 loopt dit percentage sterk op naar 4,5% en uiteindelijk 5,2% in 2012. Daarna daalt het percentage weer totdat er in 2016 een nieuwe fusie en overnamegolf komt (5,6%). Daarbij gaat het dan ineens ook om veel kleine bedrijven. In 2017 is het percentage met 3,0% weer een stuk lager.

Faillissementen

Het aantal faillissementen (excl. eenmanszaken) voor dat de crisis begon schommelde rond de 2 à 2,5%. In 2010 loopt dit percentage op tot 6,4% en begint de jaren daarna weer te dalen. Het laagste percentage is in 2016 (1,7%). Vandaar dat begin 2017 de verwachting was dat er in de branche van enig economisch herstel sprake was. Echter in 2017 neemt het aantal faillissementen weer toe.

Tabel 3 - Oprichtingen van bedrijven, fusies en overnames en uitgesproken faillissementen

Jaar	Oprichtingen		Fusies en overnames				Faillissementen			
	Totaal	Eenmans zaak	Totaal	Eenmans zaak	Klein bedrijf*	Midden bedrijf*	Totaal	Eenmans zaak	Bedrijven >1wp	Procent van bedrijven
2007	295	210	15	5	5	5	51	2	49	2,2%
2008	280	205	20	0	10	5	53	2	51	2,3%
2009	255	200	15	0	5	5	107	4	103	4,7%
2010	190	155	50	5	15	25	139	5	134	6,4%
2011	210	150	40	5	5	25	133	4	129	6,2%
2012	180	145	40	5	10	25	102	5	97	4,9%
2013	140	110	30	0	10	20	94	6	88	4,8%
2014	120	100	35	5	15	10	76	5	71	4,1%
2015	140	120	30	5	5	15	61	3	58	3,6%
2016	105	85	45	10	20	20	27	1	26	1,7%
2017	120	105	15	0	0	10	37	3	34	2,3%

Bron: CBS Statline 15-3-2018

© GOC 2018

* Kleinbedrijf >2-9 wp, Middenbedrijf 10-99 wp

3. Werkgelegenheid en werkloosheid

De werkgelegenheid wordt onderverdeeld in werknemers en zelfstandigen (tabel 4). Zelfstandigen zijn zzp'ers en ondernemers van bedrijven met personeel. Vandaar dat het aantal zelfstandigen groter is dan het aantal zzp'ers. Net als bij de bedrijven zien we dat het aantal zelfstandigen in verhouding tot de totale werkgelegenheid toeneemt van 10,8% in 2007 tot 14,4% in 2017, ondanks dat hun aantal daalt. De oorzaak daarvan is dat het aantal werknemers nog veel sterker is gedaald. De werkloosheid binnen de branche kan verdeeld worden in het aantal WW-uitkeringen en in het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) ongeacht WW-uitkering (tabel 5). In deze laatste categorie worden ook de mensen meegenomen die na hun WW in de bijstand komen. In alle berekeningen, WW en NWW, loopt de werkloosheid duidelijk terug maar is nog wel veel hoger dan het landelijk gemiddelde percentage, dat in 2017 gemiddeld 4,9% was.

Tabel 4 - Werkgelegenheid

Jaar	Totaal	Werknemers	Zelfstandigen	Aandeel van zelfstandigen
2007	37.540	33.500	4.040	10,8%
2008	36.580	32.500	4.080	11,2%
2009	35.260	31.200	4.060	11,5%
2010	32.835	29.000	3.835	11,7%
2011	30.715	27.000	3.715	12,1%
2012	28.730	25.000	3.730	13,0%
2013	27.595	24.000	3.595	13,0%
2014	24.485	21.000	3.485	14,2%
2015	23.320	20.000	3.320	14,2%
2016	22.735	19.500	3.235	14,2%
2017	22.195	19.000	3.195	14,4%

Bron: CBS Statline 15-3-2018

© GOC 2018

Tabel 5 - Werkloosheid: Aantal WW-uitkeringen en totaal Niet-Werkend Werzoekend (NWW) in 2017

	WW-uitkeringen					Niet-Werkend Werkzoekend (NWW)		
	Lopende	Instroom	Uitstroom	Verzekerden	WW-%	Totaal	Wp	Aandeel
Januari	2.824	207	205	21.912	12,9%	4.229	22.735	18,6%
Februari	2.774	148	198			4.200		
Maart	2.735	181	220			4.345		
April	2.728	157	164			4.584		
Mei	2.668	144	205			3.997		
Juni	2.586	160	242			3.714		
Juli	2.514	127	199			3.393		
Augustus	2.456	138	196			3.289		
September	2.367	92	181			3.265		
Oktober	2.269	80	178			3.121		
November	2.226	139	182			3.062		
December *	2.131	85	180	21.000	10,1%	2.972	22.195	13,4%

Bron: UWV Statline/UWV rapportage; CBS Statline

© GOC 2018

* Cijfer aantal verzekerden in december gebaseerd op aanname.

4. Omzet

De netto omzet in een branche is een belangrijke graadmeter voor de economische ontwikkeling. In tabel 6 zien we dat vanaf 2014 de Nederlandse economie uit het dal klimt en vanaf 2015 duidelijk herstelt. In 2017 geldt zelfs een zeer sterke economische groei van meer dan 3%. Nederland geldt daarmee binnen de Europese Unie als een koploper. De verwachting van het CPB is dat deze groei ook in 2018 zal aanhouden. Deze mooie cijfers zijn niet terug te vinden voor de Grafimediabranche. De totale omzetontwikkeling herstelt zich in 2016 weliswaar van het dieptepunt in 2015, maar ten opzichte van de jaren daarvoor is eerder sprake van verdere stagnatie. De cijfers over 2017 zijn nog niet definitief, maar het ziet er opnieuw niet goed uit. De verwachting is dat het indexcijfer over december nog iets in positieve zin bijgesteld zal worden in de loop van 2018, maar de verwachting is niet dat dit het lage indexcijfer over geheel 2017 sterk zal verbeteren. Het jaar 2016 was vooral gunstig ten opzichte van 2015 omdat de omzet naar het buitenland sterk toenam. De omzet op de binnenlandse markt daalde daarentegen verder. Deze hoge buitenlandse omzet kon in 2017 niet volgehouden worden, terwijl de binnenlandse omzet opnieuw sterk terugliep. De netto omzet wordt voor 2017 berekend op ruim 3,5 miljard euro.

In grafiek 1 is de maandomzet omgerekend van een indexcijfer naar een bijdragepercentage voor de jaaromzet. Op deze manier kan een indicatie gegeven worden van de maandomzet ongeacht de hoogte van de jaaromzet. Hierdoor kunnen verschillende jaren met elkaar vergeleken worden. Indien iedere maand een gelijke bijdrage aan de jaaromzet zou leveren dan is de maandomzet standaard $100/12 \times 100\% = 8,3\%$. In werkelijkheid schommelt de omzet van maand tot maand sterk. Dit patroon is ieder jaar min of meer hetzelfde. In de grafiek wordt het gemiddelde patroon over de tijdreeks 2000-2016 weergegeven in de blauwe lijn. De gestandaardiseerde afwijking over deze jaren blijft heel dicht bij deze lijn, zodat we kunnen spreken van een standaardpatroon.

Tabel 6 - Omzet Grafimediabranche en BBP Nederlandse economie

Index (2010=100)

Jaar	Grafimediabranche				Nederland BBP*
	Totale omzet	Omzet binnenland	Omzet buitenland	Netto omzet (x 1.000)	
	index	index	index	Euro	index
2005	112,3	124,3	64,3	€ 5.206.000	93,9
2006	113,5	125,0	67,8	€ 5.262.000	97,2
2007	119,0	127,4	85,8	€ 5.517.000	100,8
2008	115,5	121,4	91,8	€ 5.355.000	102,5
2009	105,6	109,0	91,8	€ 4.799.000	98,6
2010	100,0	100,0	100,0	€ 4.636.000	100,0
2011	98,2	95,8	107,8	€ 4.529.000	101,7
2012	87,8	82,0	111,3	€ 4.170.000	100,6
2013	86,6	79,0	116,6	€ 3.931.000	100,4
2014	80,4	71,7	115,0	€ 3.744.000	101,8
2015	75,3	65,4	114,8	€ 3.470.000	104,1
2016	80,8	64,6	145,2	€ 3.724.000	106,4
2017**	76,6	60,5	140,5	€ 3.530.000	109,7

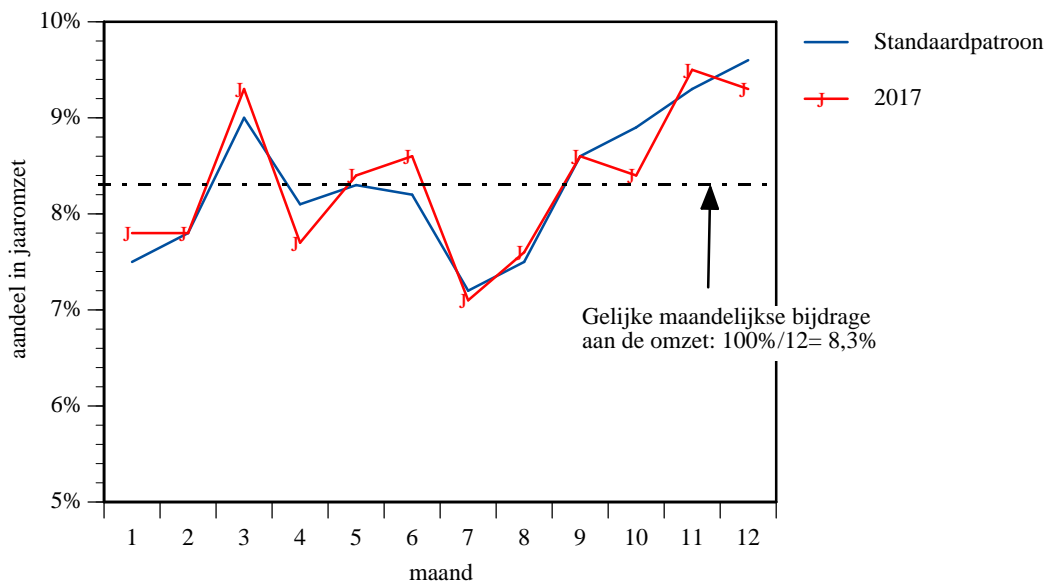
Bron: CBS Statline 15-3-2018

© GOC 2018

* Bruto Binnenlands Product (BBP); ** Voorlopige cijfers

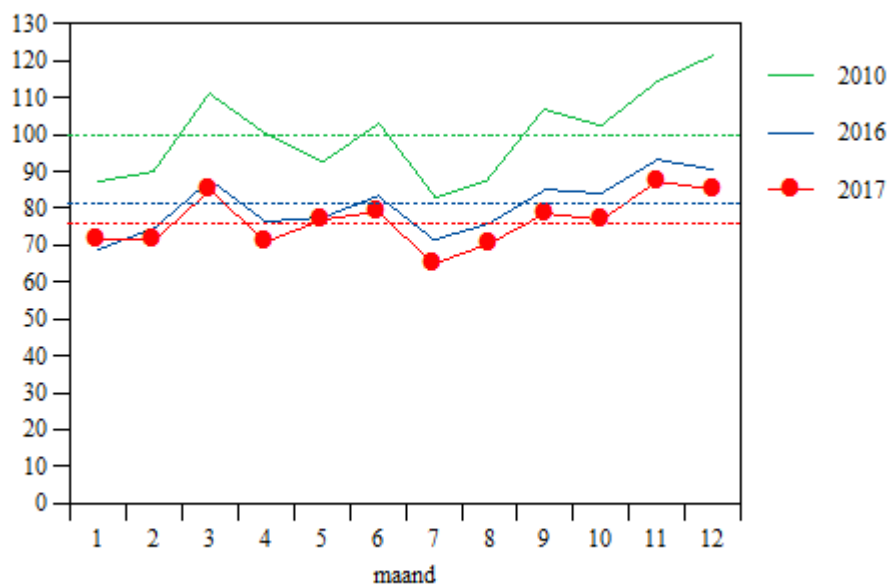
Ook in 2017 volgt de maanbijdrage aan de jaaromzet in grote lijnen dit standaardpatroon. In grafiek 2 laten we de reële geïndexeerde netto omzet per maand over de jaren 2016 en 2017 zien en vergelijken dit met het CBS normjaar 2010. Hieruit blijkt dat 2017 over alle maanden onder het niveau van 2016 blijft, en beide jaren ver onder het niveau van 2010.

Grafiek 1 - Maandelijks omzetbijdrage (%) aan de jaaromzet
Standaardpatroon berekend over de jaren 2000 t/m 2016

Bron: Indexcijfers uit CBS Statline

Grafiek 2 - Indexcijfers maandelijkse- en jaaromzetten 2010, 2016 en 2017

Bron: Indexcijfers uit CBS Statline

5. Import en export

Waarden van goederenstromen

In tabel 7 wordt een overzicht gegeven van de waarden in Euro's van de import en export van grafische producten over de afgelopen 10 jaar. Daarbij wordt een onderverdeling gemaakt naar goederenstromen binnen de EU-15 markt en daarbuiten. Bij de export is verder nog een onderverdeling gemaakt naar goederen die in Nederland geproduceerd zijn en goederen die slechts via Nederland doorgevoerd worden naar andere Europese landen. Dit is de zogenoemde transit handel.

Uit de cijfers blijkt dat zowel de invoer- als de uitvoerwaarde in de afgelopen tien jaar zijn toegenomen. De handelsbalans van de totale import- en exportwaarde is positief, maar dat komt door het grote aandeel transit-handel en niet door in Nederland geproduceerde goederen. Deze laatste is steeds lager dan de totale import. De transitwaarde maakt ongeveer een derde deel uit van de totale exportwaarde, maar schommelt van jaar tot jaar. In 2017 was het aandeel 30% terwijl dit in 2015 slechts 22% was. Het is ook wel eens veel hoger geweest zoals in de jaren 2008 en 2009 toen het transitdeel 39% c.q. 37% was.

Landen

Tabel 8 laat de import van alle landen zien met een waarde van boven 10 miljoen euro in 2017. De landen staan in volgorde van hun exportwaarde in 2017 naar de Nederlandse markt (dus onze importwaarde). Deze 14 landen vertegenwoordigen samen ongeveer 90% van de totale Nederlandse import aan drukwerk. Duitsland is met een aandeel 27% van de totale import de belangrijkste leverancier van drukwerk.

Tabel 7 - Import en export grafische producten

(x 1.000 Euro)

Jaar	Import			Export			
	Totaal	Binnen	Buiten	Totaal	Binnen	Buiten	
		EU-15	EU-15		EU-15	EU-15	EU-15
				Made in NL	Transit		
2007	903.481	721.147	182.334	959.213	543.771	304.545	110.897
2008	970.221	788.341	181.880	1.055.732	537.507	413.832	104.393
2009	904.656	714.866	189.790	918.508	490.227	343.493	84.788
2010	895.430	683.761	211.669	913.374	546.888	299.688	66.798
2011	912.844	687.654	225.190	895.986	514.703	315.463	65.820
2012	917.187	688.842	228.345	1.182.446	731.467	392.138	58.841
2013	877.725	664.034	213.691	1.203.926	776.049	353.571	74.306
2014	744.215	553.991	190.224	1.186.082	782.897	309.009	94.176
2015	923.352	715.767	207.585	1.175.342	755.923	254.669	164.750
2016*	921.639	714.270	207.369	1.725.148	931.580	560.673	232.895
2017*	950.446	736.596	213.850	1.609.688	878.890	482.907	247.892

Bron: CBS Statline 15-3-2018

© GOC 2018

* 2016 en 2017 voorlopige cijfers export

Op nummer twee en drie volgen België met een aandeel van 20% en het Verenigd Koninkrijk met een aandeel van 10,6%. China staat op de vierde plaats en de Verenigde Staten op de vijfde. Onder deze 14 belangrijke exporteurs van drukwerk naar Nederland waren opmerkelijke verschillen in de groei van hun export over de afgelopen zeven jaar (2010-2017). Vergelijken we de waarden per land tussen 2017 ten opzichte van 2010 dan zien we dat de import vanuit Duitsland en Polen sterk groeide, terwijl deze vanuit het Verenigd Koninkrijk en Tsjechië sterk afnam. De import vanuit China groeide enigszins maar niet heel sterk. Vergeleken met China groeide de import vanuit enkele Europese landen zoals Denemarken en Hongarije beduidend sterker.

In tabel 9 staan de belangrijkste landen waar Nederland drukwerk naar exporteert. Deze cijfers zijn echter slechts tot en met 2016 beschikbaar. Ook in dit geval gaat het om ongeveer 90% van de totale uitvoer. In totaal gaat het om 17 landen waar meer dan tien miljoen Euro in 2016 naar uitgevoerd is. De belangrijkste uitvoerlanden zijn België (23,9%) en Duitsland (21,8%). In tweede instantie zijn het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk belangrijke landen voor de export van Nederlands drukwerk. De groeicijfers over de afgelopen jaren laten zien dat met name de uitvoer naar België en Zweden sterk is afgenomen. De uitvoer naar Duitsland is daarentegen sterk gegroeid. Ook de uitvoer naar Australië en Chili is sterk toegenomen, terwijl deze naar Zweden sterk is afgenomen. Wat betreft de belangrijkste handelspartners blijven Duitsland, België en het Verenigd Koninkrijk zowel wat betreft de import als de export de belangrijkste landen. Daar achter vinden er wel verschuivingen plaats.

Producten

In de tabellen 10 en 11 worden de import- en exportwaarden uitgedrukt in het soort grafisch product. In beide gevallen vormen boeken de belangrijkste productgroep (40% import, 28% export).

Tabel 8 - Belangrijkste 14 landen die drukwerk leveren voor de Nederlandse markt met een waarde >10 miljoen euro

SITC 892 Drukwerk invoerwaarde (x 1.000 Euro)

Landen	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Aandeel in 2017	Groei '10-'17
1 Duitsland	260.537	235.758	241.786	254.772	237.492	292.888	308.885	294.409	27,0%	33.872
2 België	223.040	234.768	243.333	236.978	195.733	206.199	193.508	218.351	20,0%	-4.689
3 VK	156.858	136.184	127.990	117.332	115.629	130.715	121.476	115.615	10,6%	-41.243
4 China	73.856	91.413	92.379	84.573	79.719	72.858	61.973	78.446	7,2%	4.590
5 USA	73.777	83.803	97.349	100.812	82.098	74.906	88.406	67.323	6,2%	-6.454
6 Frankrijk	31.863	29.553	39.501	53.327	34.004	34.887	35.712	38.881	3,6%	7.018
7 Italië	22.667	21.306	26.943	21.841	14.880	30.756	30.325	33.715	3,1%	11.048
8 Polen	7.422	6.610	7.515	10.936	13.879	26.158	26.094	29.162	2,7%	21.740
9 Hongkong	17.670	15.906	8.735	7.632	10.982	17.101	20.104	20.686	1,9%	3.016
10 Denemarken	4.224	5.075	5.609	10.099	5.535	11.685	12.178	18.563	1,7%	14.339
11 Spanje	9.075	12.138	12.385	11.251	12.551	21.837	19.303	17.662	1,6%	8.587
12 Maleisië	796	1.281	1.771	3.109	2.118	1.609	9.305	17.276	1,6%	16.480
13 Hongarije	1.199	3.007	2.084	6.692	2.478	4.614	5.816	15.218	1,4%	14.019
14 Tsjechië	28.867	52.962	51.879	24.889	18.707	17.546	17.233	10.662	1,0%	-18.205

Bron: CBS Statline 15-3-2018

© GOC 2018

Tabel 9 - Belangrijkste 17 landen waar Nederland drukwerk naar exporteert met een waarde >10 miljoen euro

SITC 892 Drukwerk uitvoerwaarde (x 1.000 Euro)

Landen	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Aandeel in 2016	Groei '10-'16
1 België	374.757	362.493	362.411	343.581	336.458	293.213	290.145	23,9%	-84.612
2 Duitsland	231.920	220.225	212.744	227.206	228.239	221.100	264.985	21,8%	33.065
3 Verenigd Koninkrijk	156.504	182.902	170.690	159.498	145.211	162.094	155.105	12,8%	-1.399
4 Frankrijk	127.197	131.265	138.550	126.520	118.147	120.492	137.735	11,4%	10.538
5 Italië	45.694	43.177	40.876	32.665	33.665	28.140	32.413	2,7%	-13.281
6 Spanje	40.127	38.162	30.878	25.329	21.345	24.606	31.605	2,6%	-8.522
7 Zweden	47.999	47.107	42.533	42.997	32.755	24.317	26.325	2,2%	-21.674
8 Denemarken	29.413	28.133	30.386	29.935	28.740	27.009	26.003	2,1%	-3.410
9 Zwitserland	25.953	18.894	15.782	23.244	26.998	32.078	25.240	2,1%	-713
10 Australië	1.550	1.436	2.038	5.381	15.516	13.411	24.775	2,0%	23.225
11 Chili	160	95	125	7.948	21.160	20.829	22.484	1,9%	22.324
12 USA	11.744	13.899	12.431	17.612	12.423	17.906	19.295	1,6%	7.551
13 Ierland	9.362	11.909	9.318	13.595	15.169	15.490	13.984	1,2%	4.622
14 Noorwegen	9.511	11.822	9.987	10.115	8.005	7.701	13.592	1,1%	4.081
15 Oostenrijk	11.974	13.407	12.739	13.585	11.952	10.258	13.263	1,1%	1.289
16 Polen	12.037	10.355	12.303	9.219	9.927	22.001	13.240	1,1%	1.203
17 Finland	13.658	13.678	16.565	13.316	12.943	11.483	12.987	1,1%	-671

Bron: CBS Statline 15-3-2018

© GOC 2018

Er zijn opmerkelijke verschuivingen waar te nemen in het soort producten dat geïmporteerd en geëxporteerd wordt. Niet alle producten blijken even gevoelig te zijn voor een economische crisis of juist een economisch herstel. De import van boeken ligt op een lager niveau dan voor de crisis, maar zit wel weer in de lift. Hetzelfde geldt voor de export van boeken, al hoewel het niveau hier nog beduidend lager ligt. De import van couranten en tijdschriften zit ook in de lift, terwijl de export daarvan duidelijk is teruggelopen. De export van prentbriefkaarten vertoont een opmerkelijke toename. De import en export van handelscatalogi zijn sterk afgenomen.

Tabel 10 - Import-waarde naar soort product

(x 1.000 Euro)

Soort product	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Aandeel 2016
Boeken	456.108	393.840	344.700	349.728	346.013	352.856	275.352	328.025	368.537	40,2%
Drukwerk overig n.e.g.	93.853	91.821	127.913	116.920	143.364	113.729	114.639	138.281	152.615	16,7%
Couranten en tijdschriften	103.611	108.445	140.752	164.810	163.417	152.646	134.484	129.668	137.473	15,0%
Reclamedrukwerk	96.061	115.443	77.633	73.079	75.141	77.547	57.430	103.972	79.582	8,7%
Handelscatalogi	79.984	62.496	66.388	63.808	53.902	42.120	39.044	48.067	47.759	5,2%
Prentbriefkaarten e.d.	34.689	33.078	32.229	39.548	29.870	22.958	26.744	27.558	31.535	3,4%
Prenten, gravures, foto's	38.967	35.268	37.587	32.711	28.379	26.732	29.552	31.037	29.770	3,2%
Prentenalbums/boeken	13.795	15.812	16.969	19.989	24.332	23.970	20.181	23.488	29.501	3,2%
Cartografie	11.551	10.594	13.056	12.822	14.277	13.016	6.919	20.042	13.100	1,4%
Gedrukte muziek	6.076	7.289	5.198	3.464	4.590	5.331	3.192	2.812	7.428	0,8%
Kalenders	7.945	7.052	7.217	7.310	8.296	5.955	10.223	10.246	6.546	0,7%
Decalcomanieën	10.893	7.846	7.998	11.308	8.765	6.525	6.963	5.592	4.568	0,5%
Bouwplannen en tekeningen	2.887	1.812	5.136	5.620	6.173	4.375	7.247	6.193	4.420	0,5%
Gezegeld papier; cheques	7.213	6.571	7.497	7.953	9.247	21.339	9.249	4.024	3.451	0,4%

Bron: CBS Statline 15-3-2018

© GOC 2018

Tabel 11 - Export-waarde naar soort product

(x 1.000 Euro)

Soort product	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Aandeel 2016
Boeken	498.818	408.436	318.977	301.458	306.700	328.139	301.941	318.644	341.009	28,1%
Drukwerk overig n.e.g.	114.161	161.628	320.922	334.010	280.231	196.598	178.512	164.584	228.852	18,9%
Reclamedrukwerk	174.119	149.998	194.781	214.609	236.591	241.112	225.743	198.180	171.885	14,2%
Prentbriefkaarten e.d.	32.823	50.283	54.732	63.333	63.791	90.031	133.561	177.072	168.864	13,9%
Couranten en tijdschriften	186.342	146.742	231.912	230.952	233.251	202.811	195.060	124.330	134.894	11,1%
Handelscatalogi	107.993	95.442	41.305	27.745	29.905	22.095	22.080	37.017	48.602	4,0%
Gezegeld papier; cheques	13.171	15.454	21.638	9.925	14.465	29.971	35.963	45.283	34.715	2,9%
Prenten, gravures, foto's	30.955	24.914	27.398	17.322	17.324	12.413	14.903	19.029	32.959	2,7%
Gedrukte muziek	125	54	39	4.099	8.720	9.626	8.515	8.730	13.971	1,2%
Cartografie	7.282	5.423	10.833	7.516	11.957	18.415	17.157	20.006	13.742	1,1%
Kalenders	6.341	28.018	23.473	17.463	26.086	29.989	31.842	18.657	9.911	0,8%
Prentenalbums/boeken	3.313	3.348	2.870	2.493	2.931	6.730	5.463	7.001	7.594	0,6%
Decalcomanieën	5.087	4.076	6.260	5.686	5.717	5.488	9.574	15.014	4.737	0,4%
Bouwplannen en tekeningen	2.635	1.917	870	3.625	2.012	1.880	2.777	1.348	1.557	0,1%

Bron: CBS Statline 15-3-2018

© GOC 2018

6. Producentenprijzen

In tabel 12 staan de producentenprijzen geïndexeerd voor drukwerk en voor de basismaterialen papier en karton. Papier en karton zijn het belangrijkste deel van de inkoopwaarde voor drukkerijen. De inkoopwaarde van de omzet maakte in 2009 31,5% uit van de totale waarde van de netto omzet. In 2015 was dit gestegen tot 33,9%. Dit betekent dat alle kosten die uit de bruto marge betaald moeten worden onder druk staan.

De prijzen voor drukwerk eroderen voortdurend terwijl de prijzen voor de inkoop van de basismaterialen vanaf 2017 stijgen. In 2010 en 2011 vonden er forse prijsverhogingen plaats voor papier en karton, daarna daalden de prijzen weer licht maar stegen in 2017 opnieuw.

Tabel 12 - PoducentenPrijsIndex (PPI) en inkoopwaarde als percentage van de netto omzet

Index (2010=100)

Jaar	Grafimedia branche	Papier en karton industrie	Grafimedia inkoopwaarde v.d. omzet
2005	103,6	94,8	
2006	103,2	96,4	
2007	103,7	100,8	
2008	104,1	101,2	
2009	102,8	96,6	31,5%
2010	100,0	100,0	30,7%
2011	100,5	104,9	29,7%
2012	99,7	103,4	29,3%
2013	96,5	104,7	32,6%
2014	95,5	103,8	32,5%
2015	94,6	104,0	33,9%
2016	90,4	102,5	
2017	89,7	105,0	

Bron: CBS Statline 15-3-2018

© GOC 2018

7. Financiële gegevens

De financiële gegevens die CBS over branches ter beschikking stelt zijn afkomstig van de belastingdienst. De meest recente cijfers gaan over het boekjaar 2016. Wij presenteren hier de cijfers over de jaarreeks 2011 t/m 2016. Over elk jaar meldt het CBS van hoeveel bedrijven de cijfers afkomstig zijn. Daaruit blijkt dat alle financiële gegevens die hier in de tabellen gepresenteerd worden in 2016 gebaseerd zijn op de gegevens van 1.610 bedrijven. In tabel 13 wordt dit aantal bedrijven onderaan de tabel voor alle gepresenteerde jaren gegeven. De gegevens hebben dus betrekking op gesommeerde cijfers van deze bedrijven naar brancheniveau.

De financiële gegevens die gepresenteerd worden zijn:

1. De resultatenrekening (tabel 13)
2. De eindbalans activa en passiva (tabellen 14 en 15)
3. De financiële kengetallen (tabel 16)

Bij de financiële kengetallen gaat het om de liquiditeit, de solvabiliteit, de rentabiliteit en de activiteit. In totaal worden hierover 13 kengetallen gepresenteerd. De manier waarop elk kengetal berekend is wordt daarbij gegeven. Alle berekeningen zijn gebaseerd op de hier gepresenteerde posten uit de resultatenrekening en eindbalans.

Alleen de kengetallen worden toegelicht, de resultatenrekening en balans spreken voor zich.

Tabel 13 - Resultatenrekening Grafimediabranche

(x miljoen Euro)

Financiële posten	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Netto omzet	3.383,6	3.525,8	3.603,6	3.329,7	3.621,4	3.373,1
Loon, salaris en sociale premies	1.101,7	1.125,0	1.115,5	952,6	999,7	957,5
Afschrijvingen	208,0	178,1	189,1	141,3	192,5	140,3
Kosten van de omzet	2.001,4	2.157,0	2.143,7	1.941,4	2.261,7	2.123,0
Bedrijfsresultaat	72,6	65,7	155,3	294,4	167,4	152,2
Rentebaten	6,0	5,4	13,4	5,5	8,9	4,6
Rentelasten	54,5	51,0	162,9	127,7	271,0	62,4
Overige financiële resultaten	1,3	-1,2	-10,2	22,8	3,2	12,4
Resultaat uit deelnemingen totaal	72,8	22,8	18,2	18,1	152,6	60,3
- Resultaat uit deelnemingen binnenland	71,7	29,0	15,8	19,1	40,5	29,1
- Resultaat uit deelnemingen buitenland	1,1	-6,3	2,4	-1,0	112,1	31,3
Buitengewone baten en lasten; saldo	-1,4	-2,9	-1,6	6,1	-1,7	1,2
- Buitengewone baten	5,5	6,8	7,9	13,3	3,2	4,3
- Buitengewone lasten	6,9	9,8	9,5	7,2	4,9	3,0
Resultaat vóór belastingen	96,8	38,7	12,1	219,1	59,4	168,4
Vennootschapsbelasting	18,0	20,7	24,4	48,6	44,4	51,0
Aandeel van derden	0,0	0,0	0,0	-0,2	-0,6	-0,4
Resultaat, netto	78,8	18,0	-12,3	170,3	14,3	117,0
Winstuitkeringen	98,7	116,2	57,2	91,2	152,2	80,5
Aantal bedrijven N=	1.905	1.871	1.812	1.712	1.628	1.610

Bron: CBS Statline 15-3-2018

© GOC 2018

Tabel 14 - Balans Activa Grafimediabranche

(x miljoen Euro)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Immateriële vaste activa	45,9	35,0	1.043,9	1.208,9	1.915,7	748,9
Materiële vaste activa	1.116,8	916,0	883,2	790,9	871,0	839,8
Deelnemingen totaal	190,6	144,5	149,2	167,5	975,3	666,4
- Deelnemingen binnenland	129,7	126,6	133,8	149,5	143,9	113,9
- Deelnemingen buitenland	60,8	18,0	15,4	17,9	831,3	552,5
Langlopende vorderingen	178,5	175,9	157,6	1.088,2	439,4	325,9
Voorraden	210,8	212,2	206,0	196,6	210,5	187,0
Kortlopende vorderingen	309,1	304,4	389,1	694,4	577,0	381,2
Handelsdebiteuren	507,3	548,3	620,2	500,0	535,7	500,6
Liquide middelen	297,3	362,6	349,0	309,3	354,8	373,9
Totaal	2.856,3	2.698,9	3.798,1	4.955,8	5.879,3	4.023,8

Bron: CBS Statline 15-3-2018

© GOC 2018

Tabel 15 - Balans Passiva Grafimediabranche

(x miljoen Euro)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Eigen vermogen	928,9	745,9	585,5	1.431,5	1.117,4	1.271,2
Belang van derden	0,1	-0,3	0,0	2,8	5,2	6,8
Egalisatierekening	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,3
Voorzieningen	209,3	200,1	186,7	212,4	216,2	170,2
Langlopende schulden	759,3	698,9	1.854,9	2.215,9	3.271,6	1.390,9
Kortlopende schulden	654,5	699,3	814,7	789,5	946,6	902,4
Handelscrediteuren	304,2	354,9	356,3	303,6	322,0	282,0
Totaal	2.856,3	2.698,9	3.798,1	4.955,8	5.879,3	4.023,8

Bron: CBS Statline 15-3-2018

© GOC 2018

De financiële kengetallen

Hieronder staan de 13 kengetallen die berekend zijn op basis van de posten uit de resultatenrekening en de balans. Over de interpretatie van de verschillende kengetallen doen we hier geen uitspraken. De reeks jaren 2011 t/m 2016 geeft de mogelijkheid conclusies te trekken uit de ontwikkeling van de verschillende kengetallen. Vervolgens kan in de resultatenrekening en de eindbalans achterhaald worden wat er gebeurt met de achterliggende posten waar het betreffende kengetal over berekend is.

Berekening van de financiële kengetallen

Liquiditeit

- 1 Current ratio = $\text{Vlottende Activa} / \text{Kort Vreemd Vermogen (rato)}$
- 2 Quick ratio = $\text{Vlottende Activa} - \text{Voorraden} / \text{Kort Vreemd Vermogen (rato)}$

Solvabiliteit

- 3 EV Ratio = $\text{Eigen Vermogen} / \text{Totaal Vermogen} \times 100\%$
- 4 Debt ratio = $\text{Vreemd Vermogen} / \text{Totale Vermogen} \times 100\%$

Rentabiliteit

- 5 Rentedekkingsfactor = $\text{Winst voor Belasting} + \text{Rentelasten} / \text{Rente lasten (rato)}$
- 6 RVV = $\text{Rente lasten} / \text{Gemiddeld Vreemd Vermogen} \times 100\%$
- 7 REV vb = $\text{Winstresultaat voor Belasting} / \text{Eigen Vermogen} \times 100\%$
- 8 REV nb = $\text{Winstresultaat na Belasting} / \text{Eigen Vermogen} \times 100\%$

Activiteit

- 9 Omzetsnelheid TV = $\text{Omzet} / \text{Totaal Vermogen (rato)}$
- 10 Bruto winstmarge = $\text{Bedrijfsresultaat voor belasting} / \text{Omzet} \times 100\%$
- 11 Netto winstmarge = $\text{Bedrijfsresultaat na belasting} / \text{Omzet} \times 100\%$
- 12 Bruto Rentabiliteit TV = $\text{Bedrijfsresultaat voor belasting} / \text{Totaal Vermogen} \times 100\%$
- 13 Netto Rentabiliteit TV = $\text{Bedrijfsresultaat na belasting} / \text{Totaal Vermogen} \times 100\%$

Tabel 16 - Financiële kengetallen Grafimediabranche

(x miljoen Euro)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
<u>Liquiditeit</u>						
1 Current ratio	1,38	1,35	1,34	1,56	1,32	1,22
2 Quick ratio	1,16	1,15	1,16	1,38	1,16	1,06
<u>Solvabiliteit</u>						
3 EV Ratio	32,5%	27,6%	15,4%	28,9%	19,1%	31,8%
4 Debt ratio	49,5%	51,8%	70,3%	60,6%	71,7%	57,0%
<u>Rentabiliteit</u>						
5 Rentedekkingsfactor	2,8	1,8	1,1	2,7	1,2	3,7
6 RVV	3,9%	3,6%	6,1%	4,2%	6,4%	2,7%
7 REV vb	10,4%	5,2%	2,1%	15,3%	5,3%	13,2%
8 REV nb	8,5%	2,4%	-2,1%	11,9%	1,3%	9,2%
<u>Activiteit</u>						
9 Omzetsnelheid TV	1,18	1,31	0,95	0,67	0,62	0,84
10 Bruto winstmarge	2,9%	1,1%	0,3%	6,6%	1,6%	5,0%
11 Netto winstmarge	2,3%	0,5%	-0,3%	5,1%	0,4%	3,5%
12 Bruto Rentabiliteit TV	3,4%	1,4%	0,3%	4,4%	1,0%	4,2%
13 Netto Rentabiliteit TV	2,8%	0,7%	-0,3%	3,4%	0,3%	2,9%

Bron: CBS Statline 15-3-2018

© GOC 2018

8. Investeringsen

In tabel 17 zijn de totaalbedragen die bedrijven geïnvesteerd hebben in een jaar in nieuwe computerapparatuur en in hun machinepark in miljoenen Euro's gegeven. Ook deze gegevens zijn weer afkomstig van de belastingdienst. Omdat ook hier bekend is om hoeveel bedrijven het gaat zijn de totaal bedragen tevens omgezet naar gemiddelde investeringsbedragen per bedrijf. Daarnaast is aan deze bedrijven in de aparte conjunctuurenquête van het CBS gevraagd naar hun belangrijkste investeringsmotieven. Hierbij gaat het dus niet om welke motieven allemaal een rol gespeeld hebben, maar welke daarbij de belangrijkste is. In de tabel wordt voor ieder jaar het percentage bedrijven gegeven met betrekking tot hun belangrijkste investeringsmotief.

Tussen 2009 en 2015 zien we dat het totaal aan investeringen in het machinepark vele malen hoger geweest is dan in computerapparatuur. We zien ook dat investeringen in computerapparatuur redelijk constant gebleven is terwijl dat in het machinepark sterk is teruggelopen. Omdat het aantal bedrijven over deze jaren teruggelopen is zien we dat het gemiddelde investeringsbedrag per bedrijf in computerapparatuur wel is toegenomen. Dat is niet het geval voor het gemiddelde investeringsbedrag in het machinepark, dat loopt terug.

Wat betreft de belangrijkste motieven voor deze investeringen noemden de meeste bedrijven (41%) in 2010 uitbreiding van productiecapaciteit, terwijl dat in 2017 tamelijk radicaal omsloeg naar vervanging van apparatuur. Uitbreiding wordt dan nog slechts door een kwart (27%) van de bedrijven genoemd. Het belang van investeringen met als doel de efficiency te verbeteren liep vanaf 2012 geleidelijk terug, maar is in 2017 weer helemaal terug op het oude niveau uit 2010 en 2011. Deze drie hoofdmotieven vormen samen voor zo'n 95% van de bedrijven dé reden voor investeringen. Slechts een klein deel noemt andere redenen, die verder inhoudelijk niet bekend zijn.

Tabel 17- Investeringsen in computerapparatuur en machinepark

Jaar	Bedragen		Gem. bedrag per bedrijf *		Investeringsmotieven				Totaal
	Computers	Machines	Computers	Machines	Vervanging	Uitbreiding	Efficiency	Overige	
	(x miljoen Euro)		(absolute bedragen)						
2009	9,7	145,7	4.429	66.530	-	-	-	-	-
2010	7,9	132,6	3.771	63.294	35%	41%	21%	3%	100%
2011	8,9	121,2	4.310	58.692	33%	42%	22%	3%	100%
2012	11,1	73,6	5.578	36.985	44%	35%	19%	2%	100%
2013	8,2	97,8	4.444	53.008	36%	42%	19%	3%	100%
2014	13,6	78,6	7.907	45.698	42%	41%	15%	2%	100%
2015	11,4	62,0	7.103	38.629	26%	55%	15%	4%	100%
2016	-	-	-	-	36%	47%	14%	3%	100%
2017	-	-	-	-	45%	27%	22%	6%	100%

Bron: CBS Statline 15-3-2018

© GOC 2018

* per bedrijf exclusief zzp'ers

9. Conjunctuurbeeld ondernemers

In de al eerder genoemde conjunctuurenquête van het CBS wordt aan ondernemers een groot aantal vragen voorgelegd waaruit opgemaakt kan worden hoe zij de economische ontwikkelingen ervaren. Van een negental onderwerpen presenteren wij hieronder deze meningen. Samen vormen ze een soort conjunctuurbeeld vanuit de ondernemers in de Grafimediabranche.

Bij een aantal onderwerpen wordt ondernemers zowel gevraagd naar hun ervaring over de afgelopen periode, als naar hun inschatting van de komende periode. Vaak gaat het daarbij over een kwartaal. Doordat deze vooruitblikken steeds weer gevolgd worden door constatering achteraf hebben we een analyse gemaakt van de mate waarin deze voorspellingen achteraf bleken te kloppen. Hieruit bleek dat er vooral een sterke samenhang was tussen de ervaring over de afgelopen periode en hoe men aankeek tegen de komende periode. Daaruit kon de conclusie getrokken worden dat het presenteren van een reeks vooruitblikken niet zo zinvol is als er ook achteraf constatering beschikbaar zijn. Daarom beperken we ons hier tot tijdreeksen van 8 kwartalen over de jaren 2016 t/m 2017 op basis van door ondernemers achteraf geconstateerde ontwikkelingen. Alleen wat betreft de mening van ondernemers over de door hen meest ervaren belemmeringen bij de bedrijfsvoering hebben we hun meest recente mening, begin 2018, als uitgangspunt genomen.

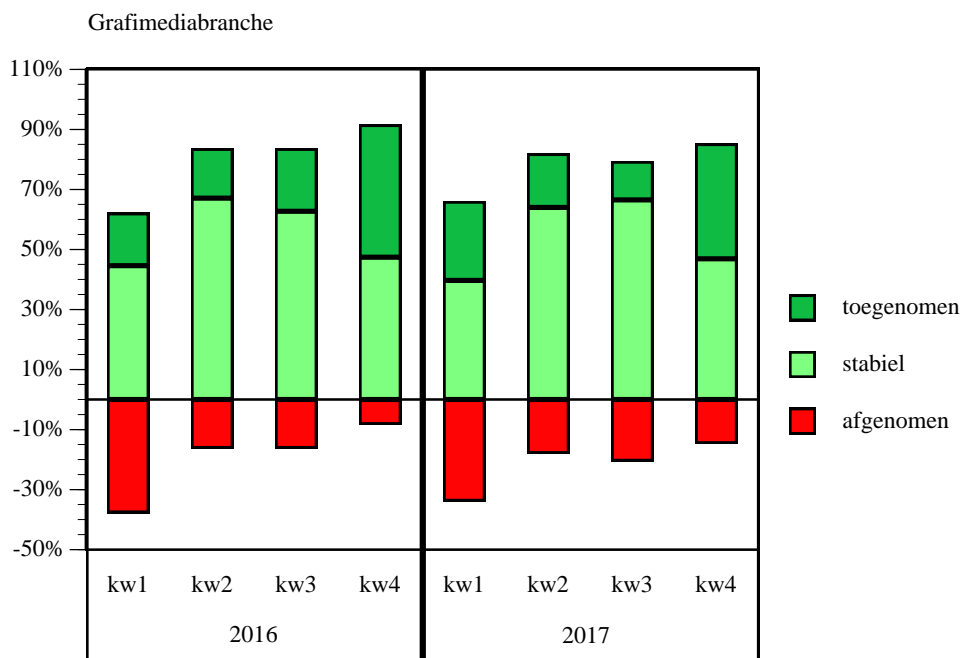
We presenteren de gegevens in grafieken waarbij standaard negatieve ervaringen in rood onder de nul-lijn gepresenteerd worden. Het antwoord stabiel, normaal of gelijk gebleven wordt in licht groen gepresenteerd, maar dat hoeft niet altijd positief te zijn. Bijvoorbeeld gelijk gebleven met een slechte omzet is natuurlijk niet positief. Maar we kunnen dit niet verder uitsplitsen. Positieve oordelen zijn in donkergroen weergegeven. Dit betekent dat vooral de hoogte van het rode gedeelte en donkergroene gedeelte als indicatoren van verslechtering en verbetering gezien moeten worden.

Onder elke grafiek worden in een tabel de bijbehorende cijfers gepresenteerd waardoor de grafiek nog iets nauwkeuriger gelezen kan worden. Daarbij wordt bovendien een saldo gegeven van de toename versus de afname c.q. verbeterd versus verslechterd.

9.1 Productieverloop

Zoals we in grafiek 1 bij hoofdstuk 4 over de omzetontwikkeling kunnen zien verloopt de productie over de maanden van een jaar niet gelijkmatig, maar in een redelijk vaststaand patroon van hoog naar laag. Dit patroon zien we dan ook terug in de beleving van ondernemers over hun productieverloop in de afgelopen kwartalen. Het normale ieder jaar terugkerende patroon is dat het eerste kwartaal achterblijft en het laatste kwartaal piekt. Een juiste vergelijking is dus altijd tussen overeenkomstige kwartalen in eerdere jaren, in dit geval tussen 2017 en 2016. Dan valt op dat met name het vierde kwartaal van 2017 slechter scoort en ook de twee middelste kwartalen het iets slechter doen. Dit komt sterk overeen met de omzetcijfers uit grafiek 2.

Grafiek 3 - Oordeel ondernemer over productieverloop in kwartaal

Bron: Conjunctuurenquête CBS

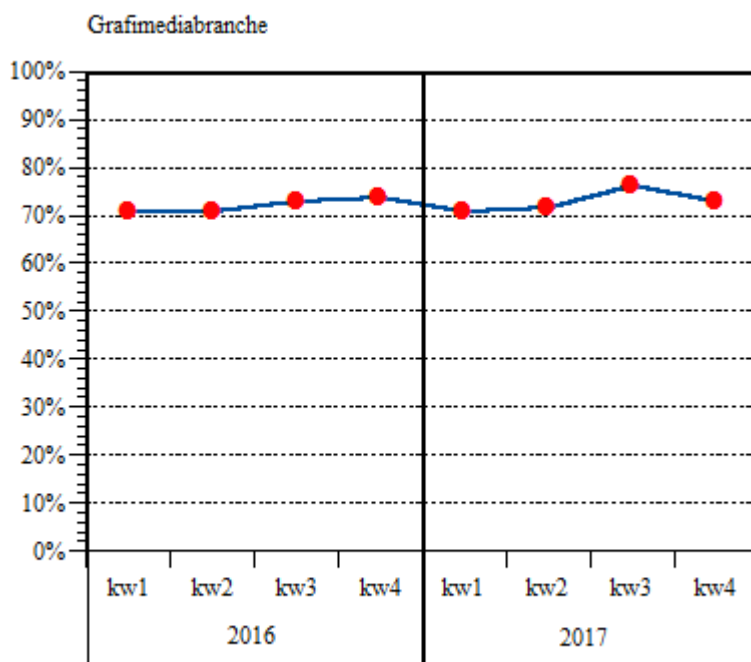
Grafiek 3 - Data

		Afgenomen	Stabiel	Toegenomen	Saldo
2016	kw1	-37,8%	44,6%	17,6%	-20,2%
	kw2	-16,3%	67,1%	16,6%	0,3%
	kw3	-16,3%	62,7%	21,0%	4,7%
	kw4	-8,4%	47,4%	44,2%	35,8%
2017	kw1	-33,9%	39,7%	26,4%	-7,5%
	kw2	-18,0%	64,0%	18,0%	0,0%
	kw3	-20,6%	66,5%	12,9%	-7,7%
	kw4	-14,7%	46,9%	38,4%	23,7%

9.2 Bezettingsgraad

Ook in het oordeel over de bezettingsgraad zien we dat het vierde kwartaal in 2017 achterblijft ten opzichte van de ontwikkeling in 2016. Ondernemers kunnen hun productiecapaciteit uitbreiden en inkrimpen naar gelang ze verwachten dat er werk zal zijn. Daarvoor huren ze bijvoorbeeld tijdelijke werknemers in. Uit de cijfers blijkt in het algemeen dat de bezettingsgraad nogal laag in de 70% blijft hangen. Dit betekent dat veel ondernemers te maken hebben met een structurele overcapaciteit in hun bedrijf.

Grafiek 4 - Oordeel ondernemer over bezettingsgraad in kwartaal

Bron: Conjunctuurenquête CBS

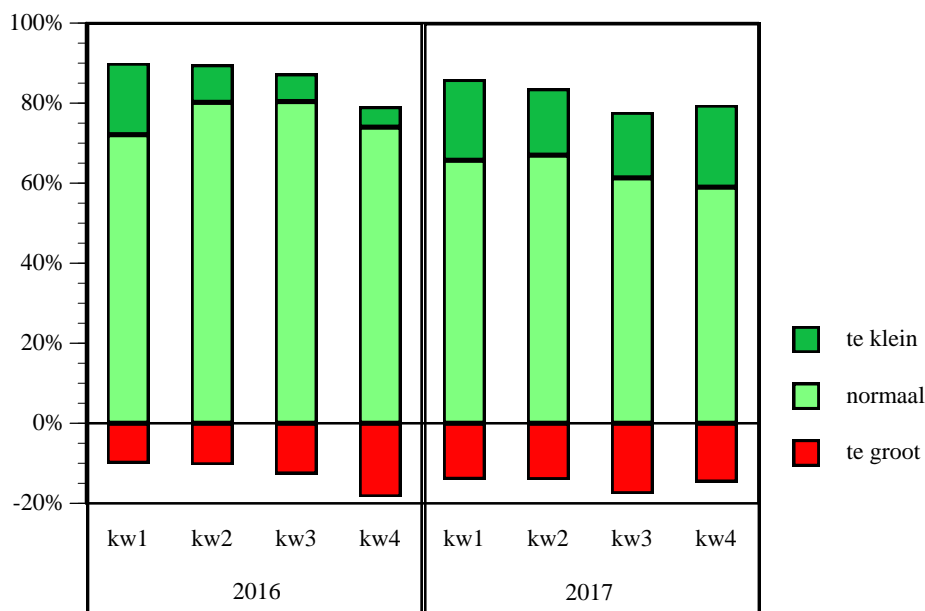
Grafiek 4 - Data

bezettingsgraad		
2016	kw1	70,5%
	kw2	70,6%
	kw3	72,9%
	kw4	73,6%
2017	kw1	70,8%
	kw2	71,3%
	kw3	75,9%
	kw4	72,6%

9.3 Productiecapaciteit

Dat niet alle bedrijven te maken hebben met structurele overcapaciteit blijkt uit grafiek 5. We zien dat een deel van de bedrijven vindt dat ze een té kleine capaciteit hebben voor het (potentiele) orderpakket. Dat kan goed te maken hebben met de moeite om aan gekwalificeerd personeel te komen zoals we later zullen zien. Daarnaast zijn er ook redelijk wat bedrijven die vinden dat hun productiecapaciteit juist té groot is.

Grafiek 5 - Oordeel ondernemer over productiecapaciteit in kwartaal
Grafimediabranche

Bron: Conjunctuurenquête CBS

Grafiek 5 - Data

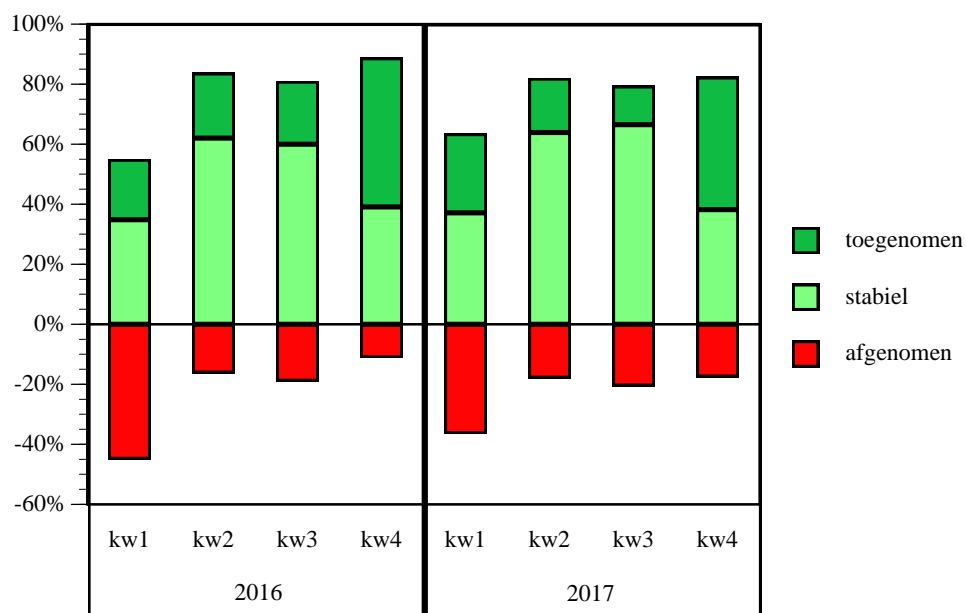
		te groot	normaal	te klein
2016	kw1	-10,0%	72,1%	17,9%
	kw2	-10,4%	80,2%	9,4%
	kw3	-12,7%	80,4%	6,9%
	kw4	-18,4%	74,0%	5,1%
2017	kw1	-14,0%	65,7%	20,2%
	kw2	-14,1%	67,0%	16,6%
	kw3	-17,6%	61,3%	16,4%
	kw4	-14,7%	59,0%	20,5%

9.4 Omzet

Dat 2017 iets minder is dan 2016 is opnieuw in grafiek 6 over de omzet in het kwartaal te zien. In de loop van 2017 zien we in vergelijking met 2016 meer bedrijven die melden dat de omzet is afgenomen en minder dat deze is toegenomen.

Grafiek 6 - Oordeel ondernemer over omzet in kwartaal

Grafmediabranche

Bron: Conjunctuurenquête CBS

Grafiek 6 - Data

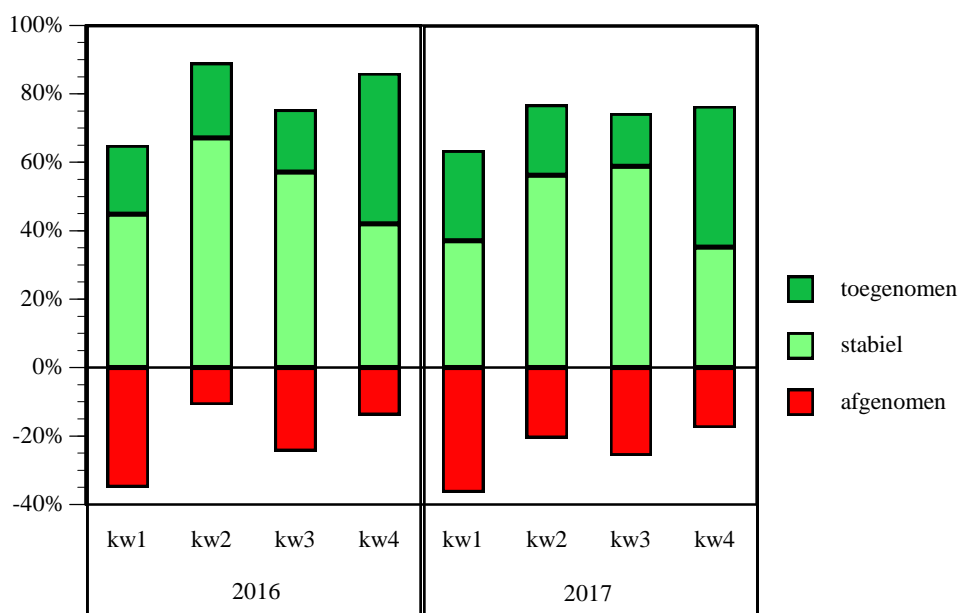
		Afgenomen	Stabiel	Toegenomen	Saldo
2016	kw1	-45,0%	34,8%	20,2%	-24,8%
	kw2	-16,3%	62,0%	21,7%	5,4%
	kw3	-19,0%	60,0%	21,0%	2,0%
	kw4	-11,2%	39,1%	49,7%	38,5%
2017	kw1	-36,5%	37,1%	26,4%	-10,1%
	kw2	-18,0%	63,9%	18,1%	0,1%
	kw3	-20,6%	66,5%	12,9%	-7,7%
	kw4	-17,6%	38,2%	44,2%	26,6%

9.5 Orderontvangst

Opnieuw bij de orderontvangst melden bedrijven in 2017 wat vaker dan in 2016 dat hun orderontvangst is afgenomen en iets minder vaak dat deze is toegenomen.

Grafiek 7 - Oordeel ondernemer over waarde orderontvangst in kwartaal

Grafimediabranche

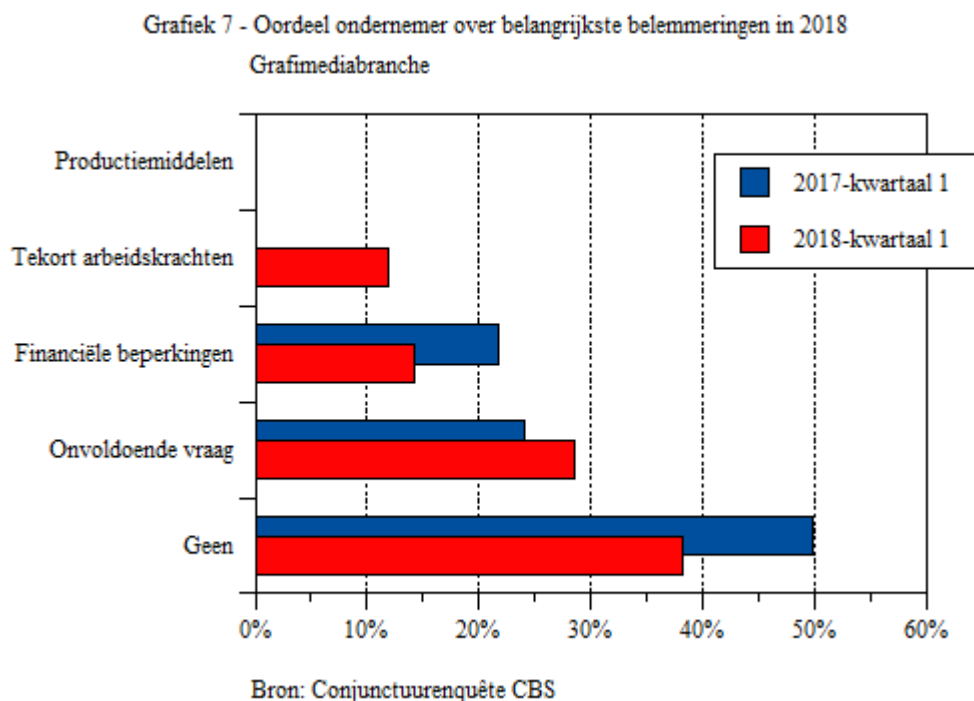
Bron: Conjunctuurenquête CBS

Grafiek 7 - Data

		Afgenomen	Stabiel	Toegenomen	Saldo
2016	kw1	-35,0%	44,8%	20,2%	-14,8%
	kw2	-10,9%	67,1%	22,0%	11,1%
	kw3	-24,4%	57,1%	18,3%	-6,1%
	kw4	-13,9%	42,0%	44,1%	30,2%
2017	kw1	-36,5%	37,1%	26,4%	-10,1%
	kw2	-20,6%	56,2%	20,6%	0,0%
	kw3	-25,7%	58,8%	15,5%	-10,2%
	kw4	-17,6%	35,2%	41,3%	23,7%

9.6 Belemmeringen

Bij de ervaren belemmeringen vergelijken we bij uitzondering de gegevens over het eerste kwartaal van 2018 met dat van 2017. In grafiek 7 zien we dat plotseling uit het niets als belangrijkste belemmering door 12% van de bedrijven het tekort aan arbeidskrachten ervaren wordt. Het aandeel van bedrijven dat geen belemmeringen ervaart daalt tevens van 50% naar 38%. Onvoldoende vraag (opdrachten) wordt ook vaker genoemd. In 2017 heeft 29% van de bedrijven hier veel last van. Het ervaren van financiële beperkingen neemt af naar 14%. Bedrijven hebben in 2017 en begin 2018 geen belemmeringen die het gevolg van onvoldoende productiemiddelen.

Grafiek 8 - Data

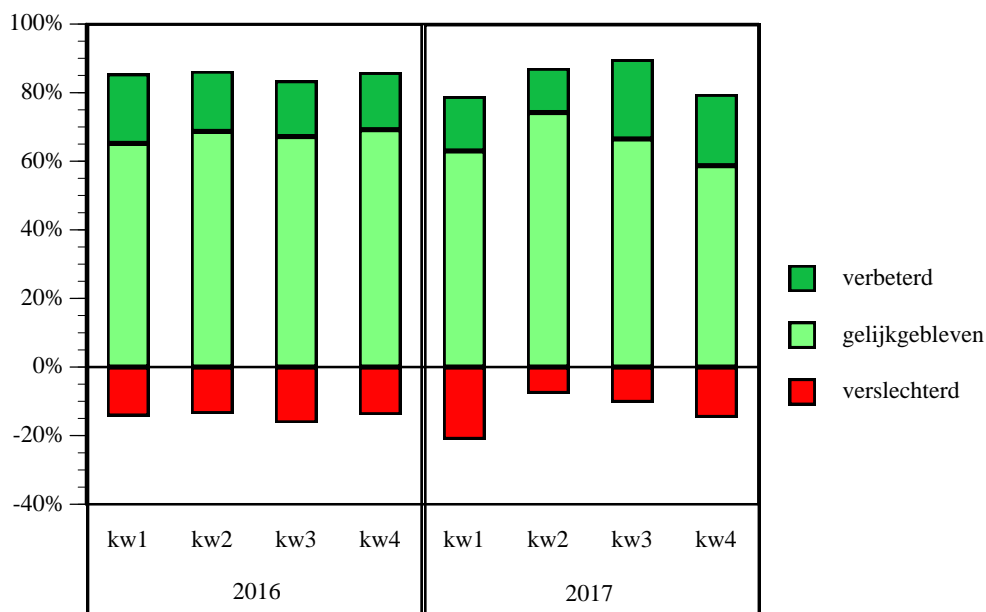
	2017-kwartaal 1	2018-kwartaal 1
Productiemiddelen	0,1%	0,0%
Tekort arbeidskrachten	0,1%	11,9%
Financiële beperkingen	21,7%	14,2%
Onvoldoende vraag	24,1%	28,5%
Geen	49,8%	38,2%

9.7 Concurrentiepositie

Ondanks dat de omzet in 2016 beter was ervaren meer bedrijven in de tweede helft van 2017 een verbetering van hun concurrentiepositie. In het eerste kwartaal van 2017 lag dit nog anders. Toen was een groter deel van de grafische bedrijven nog negatief over hun concurrentiepositie. Dat is in de loop van het jaar sterk verbeterd, maar in het laatste kwartaal toch weer wat teruggevallen. Het positiever inschatten van de eigen concurrentiepositie betekent echter niet dat bedrijven ook meer orders hebben binnengehaald. Het betekent alleen dat ze zekerder van hun eigen kwaliteiten zijn ten opzichte van hun concurrenten.

Grafiek 9 - Oordeel ondernemer over concurrentiepositie in kwartaal

Grafimediabranche; binnenlandse markt

Bron: Conjunctuurenquête CBS

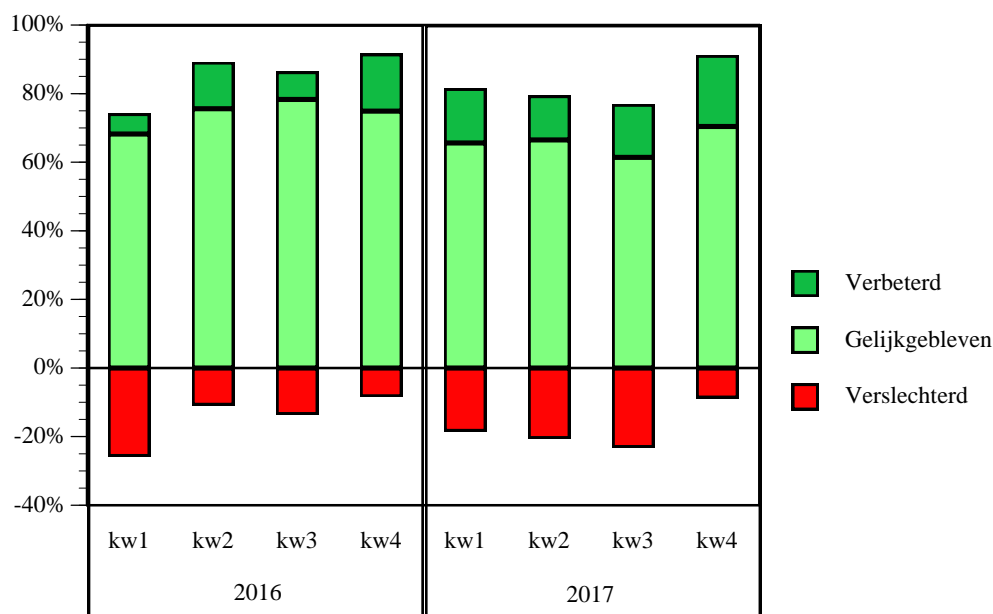
Grafiek 9 - Data

		Verslechterd	Gelijkgebleven	Verbeterd	Saldo
2016	kw1	-14,3%	65,2%	20,3%	6,0%
	kw2	-13,6%	68,7%	17,6%	4,0%
	kw3	-16,3%	67,2%	16,3%	0,0%
	kw4	-13,9%	69,2%	16,7%	2,8%
2017	kw1	-21,1%	63,0%	15,9%	-5,2%
	kw2	-7,7%	74,2%	12,9%	5,2%
	kw3	-10,3%	66,5%	23,2%	12,9%
	kw4	-14,7%	58,7%	20,8%	6,1%

9.8 Economisch klimaat

In de eerste drie kwartalen van 2017 werden steeds meer grafische bedrijven negatief over de ontwikkeling van het economische klimaat in Nederland. Daarmee werd duidelijk dat het meer positieve beeld over 2016 weer verslechterde. Eind 2017 werden bedrijven echter opnieuw weer iets positiever over het economisch klimaat in Nederland.

Grafiek 10 - Oordeel ondernemer over economisch klimaat in kwartaal
Grafimediabranche; binnenlandse markt

Bron: Conjunctuurenquête CBS

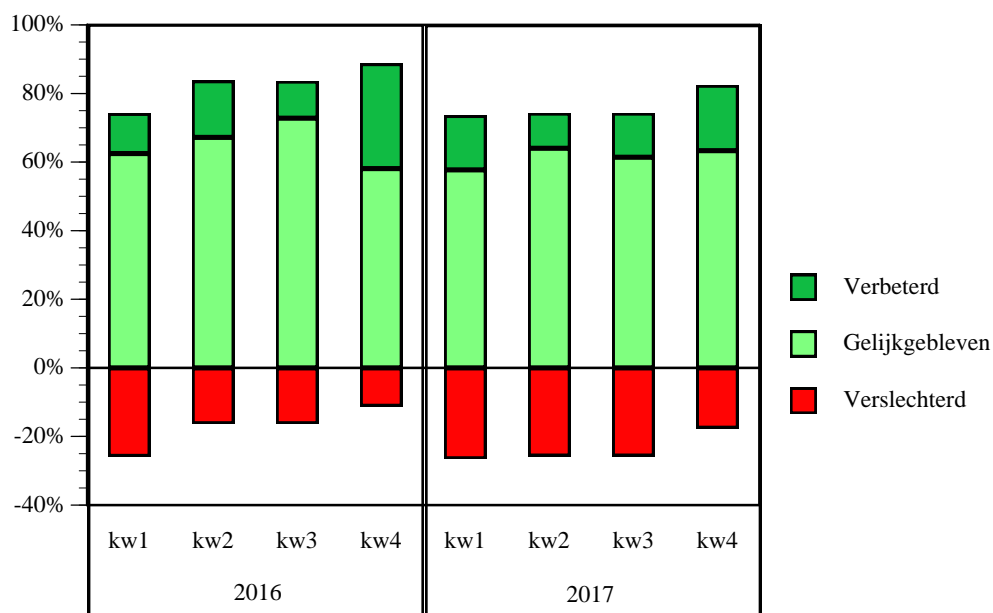
Grafiek 10 - Data

		Verslechterd	Gelijkgebleven	Verbeterd	Saldo
2016	kw1	-25,8%	68,2%	6,0%	-19,8%
	kw2	-10,9%	75,6%	13,6%	2,7%
	kw3	-13,6%	78,3%	8,1%	-5,5%
	kw4	-8,4%	74,9%	16,7%	8,3%
2017	kw1	-18,5%	65,6%	15,9%	-2,6%
	kw2	-20,6%	66,5%	12,9%	-7,7%
	kw3	-23,2%	61,4%	15,5%	-7,7%
	kw4	-8,8%	70,4%	20,8%	12,0%

9.9 Winstgevendheid

De mening van ondernemers over de ontwikkeling van de winstgevendheid vertoont grote overeenkomsten met hun mening over het economisch klimaat. In 2016 verbeterde de winstgevendheid voor een deel van de bedrijven, in 2017 werd dit weer een stuk negatiever.

Grafiek 11 - Oordeel ondernemer over winstgevendheid in kwartaal
Grafimediabranche

Bron: Conjunctuurenquête CBS

Grafiek 11 - Data

		Verslechterd	Gelijkgebleven	Verbeterd	Saldo
2016	kw1	-25,8%	62,5%	11,7%	-14,1%
	kw2	-16,3%	67,2%	16,5%	0,2%
	kw3	-16,3%	72,8%	10,8%	-5,5%
	kw4	-11,2%	58,1%	30,6%	19,4%
2017	kw1	-26,5%	57,7%	15,9%	-10,6%
	kw2	-25,7%	64,0%	10,3%	-15,4%
	kw3	-25,7%	61,4%	12,9%	-12,8%
	kw4	-17,6%	63,3%	19,1%	1,5%

a&ofondsgrafmediabranche

A&O Fonds Grafmediabranche

Boeingavenue 209, 1119 PD • Schiphol-Rijk

t (0318) 53 91 99 • f (0318) 52 99 69

www.aenofondsgrafmedia.nl